И. ЧАҺЫЛҺАН

Бинили кӱннәрбит ырыалара

ЯКГИЗ 1952

И. УАБЫЛБАН

БИИГИ КҮННЭРБИТ ЫРЫАЛАРА

САХА АССР ГОСИЗДАТА
ЯКУТСКАЙ 1952

ЭЙЭ ИҺИН!

СТАЛИН ТУҺУНАН ЫРЫА

Күн-көҥүл сырдыгын көрдөрбүт,
Дьол уйгу олоҕор тиксэрбит
Муударай сирдьппит, эйиэхэ,
Сайдыбыт саргылаах сахалар
Махталлаах долгуйар эҺиэкэй
Маҥнайгы тойугун аныыллар,
Эн сааҺыҥ дьон-народ сүрэҕэр
Кэхтибэт кэрэ саас буолуохтун!
Эн аатыҥ үйэттэн үйэҕэ
Күн буолан сыдьаайа туруохтун!

Күн—Ленин кэриэҺин толорон,
Күтүр ыар буомнары туоратан
Советскай СоюҺу күүрдэҥҥин

Баараҕай, модун күүс оҥордуҥ,
Сүүс омук төлкөтүн түмэҥҥин
Хаан-уруу, бырааттыы оҥордуҥ.
Эн сааһыҥ дьон-народ сүрэҕэр
Кэхтибэт кэрэ саас буолуохтун!
Эн аатыҥ үйэттэн үйэҕэ
Күн буолан сыдьаайа туруохтун!

Эн иппит армияҥ күүһүнэн,
Эн дириҥ муударай өйгүнэн
Хаанымсах хара-дьай фашистар
Хараҥа күүстэрин кыайдыбыт,
Баттанан олорбут омуктар
Быыһанар суолларын астыбыт.
Эн сааһыҥ дьон-народ сүрэҕэр
Кэхтибэт кэрэ саас буолуохтун!
Эн аатыҥ үйэттэн үйэҕэ
Күн буолан сыдьаайа туруохтун!

Кыайыыттан кыайыыга билигин
Советскай народу сирдиигин,
Эн этэр, эн ыйар суолгунан
Эрдээхтик хардыылаан иһэбит,
Аартыктан аартыкка дабайан
Коммуна олоҕор тиийиэхпит,
Эн сааһыҥ дьон-народ сүрэҕэр

Кэхтибэт кэрэ саас буолуохтун!
Эн аатыҥ үйэттэн үйэҕэ
Күн буолан сыдьаайа туруохтун!

1949 с.

ЭЙЭ КҮҮҺЭ

Америка оботтоох баайдара,
Англия адьырҕа хахайдара
Аан дойду олоҕун аймаары,
Атомнай бомбанан айдааран
Сэрии кыргыһынан иирэннэр,
Саҥа демократия омуктарын,
Көҥүл народтарын утары
Оҕуруктаах блок тэриннилэр.
Эмиэ, бүтүн киһи аймаҕы
Сэрии хаан айаҕар быраҕан
Сэймэктиэхтэрин санаммыттар,
Аҥардастыы баһылык ааттаммыттар,
Атын атомнай бомба баарын
Дьэ кэлэн өйдөөн, быһааран
Бөрөлүү улуйан эрэллэр.
Улуйдунар уонна биллинэр:
Атомнай энергия биһиэхэ
Иллээх үлэҕэ ньиргийэр.
Кини дьоһуннаах соруга—

Сайдыы, эйэ туруга.
Кини күүс дьиктитин үөскэтиэ,
Айылҕа кистэлин арыйыа,
Киһи аймах кэскилин киэргэтэн
Кини күн олоҕу аҕалыа!
Сэриини тэрийэ сатааччы
Аны куттуур албаһа ааста,
Ил-эйэ иһин дьулуһааччы
Кыаҕа, күүһэ кытаатта.
Көҥүл олох аламай күнүн
Өлүү күлүгэ бүөлүө суоҕа,
Хаанаах сэрии хараҥа күлүгүн
Эйэ күүһэ суох оҥоруоҕа!

1949 с.

ТУРУГУРДУН, САҤА КИТАЙ!

Ат курдук, тэлиэскэ тардан,
Суол устун сүүрэн иһэр
Атах сыгынньах китай.
Сэниэтэ эстэн, бытаардын —
Кини кэнниттэн иһиирэр
Тойон үс үөстээх кымньыыта.

Онно баар Китай баайа,
Япон сирин самурайа,
Уонна океан уҥуор

Киэҥ ыырдаах, дархан олохтоох,
Туохха да туолбат оботтоох
Иҥсэ-мэнэгэй удьуор.

Ол тиэллэн, айаннаан иһэн
„Мин өлүүм—чааһым!“ — дэһэн,
Барыс былдьаһан этиһэллэр
Кинилэри тиэйэн иһэр
Китай күөх баламах сиһэ,
Ырыган этэ имиллэр.

Ити буолар—баай-тот үөрэ
Көлүнэр көлө оҥостубут
Китайдарын дьүһүнэ:
Улуу омук олоҕун түөрэн
Сор-муҥ анныгар охсубута,
Доллар, стерлинг күүһүнэн.

Ити буолар—былыргыттан
Үөрэх үрдүн баһылаабыт
Улуу Китай буомуруута;
Баайыттан-дуолуттан матан,
Туһунан омук баайыгар
Кулут-кумалаан буолуута.

Ол гынан тутахтык санаабыт, —
Бэйэтин народун атыылаабыт

Чан Кай-ши Гоминдана:
Миллиард аҥара киһи
Көҥүлүн, дьолун иһин
Охсуһар күүһүн, далаанын.

Сун Ят-сен кэриэһэ тыыннаах:
Баай аймаҕы барытын түүрэн
Көҥүл олоҕу туругурдан,
Мао Цзе-дун баһылыктаах,
Муора баалын курдук күүрэн.
Модун народ өрө турда.

Чан Кай-ши былааһа эстэр,
Баай магнат баттала түҥнэстэр
Кэмэ-кэрдиитэ дьэ туолла;
Ханнык да Уолл-стрит, доллар
Китай народун сүмэтин
Супту уулаабат буолла.

Ыралаах күндү күнэ кэлэн,
Китай үлэһит народа
Көҥүл олоххо үктэннэ.
Инники кэккэҕэ кэскилэ —
Коммуна күн сырдык уота —
Кини иннигэр көһүннэ!

Кини кыайыытын мэктиэтэ —
Советскай народ эйэтэ

Уонна истиҥ кыһамньыта,
Көҥүл народтары кытта
Социализм суолугар кыттан,
Туругурдун, саҥа Китай!

1949 с.

ЭЙЭ ИҺИН ОХСУҺУУ

Бары омук дьонноро
Биир суолга дьулуһаллар,
Олох дьолун оҥоро
Эйэ иһин охсуһаллар.

Мөлүйүөнүнэн ийэлэр,
Мөлүйүөнүнэн аҕалар
Эдэр ыччат туһа диэннэр
Эйэ иһин охсуһаллар.

Азияҕа, Европаҕа,
Аан дойду бары муннугар,
Күөх ачаҕа, окуопаҕа
Эйэ иһин охсуһаллар.

Сэрии кутаа уотунан
Кытыаста умайа турар
Корея, Вьетнам, Малайа
Эйэ иһин охсуһаллар.

Советскай Союз народтара
Бастыҥ кэккэҕэ бааллар,
Сэриини, хааны утаран
Эйэ иһин охсуһаллар.

Киһи аймах кэскилин
Эһиэ суоҕа баай, доллар!
Ону санаан билигин
Эйэ иһин охсуһаллар.

Сэрии муҥун билбэтинэр
Саргылаах саҥа сыллар!
Бары омуктар түмсэннэр
Эйэ иһин охсуһаллар.

1950 с.

КӨҤҮЛЛЭРИН БУЛБУТ НАРОДТАР

Күн сирин элбэх народтара
Көҥүл диэки эргиллэн,
Баттал адаҕатын быраҕан
Босхолонон эрэллэр.

Кинилэр этэллэр киһи аймахха:
Эйэлээх олох иһин
Дэриэбинэ, куорат аайы тахсан
Эрдээхтик хааман иһиҥ!

Ханнык да баай суордара,
Ханнык да өлүү, дьуоҕа,
Ол народтар дьулуурдарын
Тохтотуохтара суоҕа.

Сэриттэн, өлүүттэн, буруоттан
Күн сирэ балаҕырбатын!
Көҥүллэрин булбут народтар
Күрэхтэрэ аны атын.

Ким баҕарыай, кирдээх атаҕынан
Хара санаалаах тэпсиэн,
„Уҥа иэдэскин оҕустаҕына, —
Хаҥаскын — тоһуй“ — диэн?!

1950 с.

ҮҮНЭР ЫЧЧАТ ИЙЭТИГЭР

Сэриинэн иирбит ыттар,
Эн оҕоҕун өлөрөөрү,
Эн хара хаанынан устар
Хараҕын уутун көрөөрү,
Доллар күүһүнэн тиргиллэн,
Эмиэ тэринэн эрэллэр.

Суох, эн төрөппүт оҕоҕун,
Кини инники олоҕун

Харам баай иҥсэтигэр
Ким да уган биэриэ суоҕа,
Ыччатын көмүскэлигэр
Бар-дьон бары туруоҕа.

Ол илин кэккэтигэр
Хорсун буойун эн буоллуҥ,
Амарах санааҥ иннигэр
Айхал этиэ эн уолуҥ,
Үүнэр ыччат ийэтэ, —
Киһи аймах кэрэтэ.

Сүүһүнэн омук тапталын
Иҥэрэн, холбоон сайдан
Эн ыраас истиҥ тылыҥ
Сир үрдүнэн дуорайда:
„Кыргыс-сэрии буолбатын,
Ыччат дьон умсубатын!"

Бэл сибэкки үүнэриттэн
Сымара таас бытарыттар,
Оттон эйэ күүһүттэн
Сэриинэн иирбит ыттар
Ханна баран куотуохтарай? —
Хампы охсуллуохтара!

1950 с.

ЭЙЭ ЫРЫАТА

Туолбат иҥсэ торҕон баайдар
Тууһугура тэриллэн,
Эмиэ хааҥҥа имэгирэн
Илбис тардан эрэллэр.

Соҕуруу, хоту,
Арҕаа, илин
Күүрдэ эйэ модун уоҕа!
Торҕон баайдар,
Эһи билиҥ:
Аны кыргыс буолуо суоҕа!

Биһиги советскай дьоннор
Эйэ күүһүн билэбит,
Аҕа дойдубут туһугар
Күн тура үлэлиибит.

Соҕуруу, хоту
Арҕаа, илин
Күүрдэ эйэ модун уоҕа!
Торҕон баайдар,
Эһи билиҥ:
Аны кыргыс буолуо суоҕа!

Көҥүл олохтоох народтар
Кыргыс уотун умуруора,
Эйэ иһин охсуһаллар
Биир кэккэ буолан туран.

Соҕуруу, хоту,
Арҕаа, илин
Күүрдэ эйэ модун уоҕа!
Торҕон баайдар,
Эһи билиҥ:
Аны кыргыс буолуо суоҕа!
Сир үрдүн бары народа
Баай аймаҕын сэрэтэр,
Энчирээбэт биир санаатын
Сөҥ куолаһынан этэр:

Соҕуруу, хоту,
Арҕаа, илин
Күүрдэ эйэ модун уоҕа!
Торҕон баайдар,
Эһи билиҥ:
Аны кыргыс буолуо суоҕа!

1950 с.

УЛУУ ОКТЯБРЬ УОЛАТТАРА

I

Мин өйдүүбүн түбүлээн ааспыт
Ол охсуһуулаах уор дьыллары,
Мин төрөөбүт бүтэй алааспын
Хайа тардыбыт хаан суолларын...
Кулуба оҕонньор сайылыгынан
Муҥурданан бүтэр суолун..

Кини бэйэлээхтэн дьулайан
Киһи киирбэтэх киэҥ ыырын-дуолун
Ханайар хаба ортотунан,
Хара тыа хамначчыт уолаттара —
Ким күөнүнэн, ким ыстыыгынан
Көҥү анньан, саҥа суол солуу,
Килбиэннээх аартыкка барбыттара.
Мин оччоҕо кыра уол этим:
Кинилэр, бу үлүгэр мустан,
Туохха дьулуспуттарын билбэтим,
Арай, тойоммут дьэбин уостан,
Чуолҕан быыһынан, дьон кэнниттэн,
Хааннааҕынан көрөн хаалбыта
Мин туҥуй сүрэхпэр иҥмитэ.
Мин ыраахтан истэ таалбытым
Саҥа ырыа сата дуораанын,
Сайыһа көрөн хаалбытым
„Саргылаах" үрдүк быраанын,
Ол курдук, олох хамсааһынын,
Этиҥ-хааныҥ билэ илигин,
Өй-санаа ньуулдьаҕай сааһыгар
Эн иэйииҥ иминэн билэҕин.

II

Онтон маҥан таҥас бааныылаах,
„Тойон", „хотун", „быраат" тыллаах
Ытын дьон кэлэн аанаабыттара;

Онно улуус бары баайдара,
Уруккубут эмиэ эргийдэ диэн,
Бассабыыктары бараатыгыт диэн
Баһыыба-махтал эппиттэрэ,
Эмиэ бастыҥ мааны дьон аатыран
Оноолоох соннорун кэппиттэрэ.
Кинилэр кэлэн сиэтэн бааттара
Сордоох киһи соҕотох ынаҕын,
Баайы утарбыттары, биир-биир,
Бандьыыттар ылан хаайбыттара...
Билэр этим көрүлээбит сирбин
Биһиги хотоолбут хахыйаҕын:
Онно аҕалан умсарбыттара
„Рабочай Союз“ дьоннорун,
Мин харахпар күүс ыппыттара
Лев коммунары, кини доҕотторун...
Биһиги доҕорбут этэ кини
Сырдык санаалаах эдэр киһи...
Суоһаан турар саа уоһун иннигэр
Кини эппитэ: „Большевиктар
Өлөн-охтон биэрбэт соргулаахтар!
О, абам да баар эбит, кинилэр
Өрөгөйдүүр күннэрин көрбөтүм!
Күн кэлиэ!..“ Сатарбыта саа тыаһа...
Мин атах-балай сүүрбүтүм.

Өр барбатаҕа баай былааһа.
Никольскай дэриэбинэ иһигэр

Икки олох охсуһуутун сиһигэ
Халаан уутунуун устубута,
Хара дьайдаах умсубута.
Бааида тилэҕэр олук ааҕан,
Автономия кыһыл былааҕын
Күн уотугар күөрэччи тутан
Аҕалбыт күнду дьоммутун —
Аҕаларбытын, убайдарбытын
Үлүскэн үөрүүнэн көрсүбүппүт...
Онтон ыла күтүр кэм аанан
Сахам сирин сааскы сылааһар
Олох дьолугар көччүйбүппүт.

III

Саас ийэ илэ кэлбитигэр
Саҥа, кэрэ тойугу туойан,
Аан маҥнай иһиллибит, эдэр
Оҕо айдаанынан оскуола туолан
Үөрүү-көтүү өрө күүрбүтэ.
Тордох ыстааннаах, ынах этэрбэстээх
Үүнэр үйэ дьолун көрбүтэ,
Сайдар санаалаах, иитиллэр иэстээх
Саҥа көлүөнэ дьон тахсан,
Социализм иннигэр охсуһан,
Советскай тутул киэҥ кэскиллээҕин
Бүтүн аан дойуга биллэрбитэ,
Киһи аймах ыраас сүрэхтээҕин

Биһи олохпутун биһирэппитэ:
Ол советскай киһи билигин
Үрдүк аналлаах үлэтинэн
Ийэ сирин ньуурун уларытта,
Кэлэн иһэр олох кэскилин
Илэ көрдөрөн, биллэрэн
Үрдүк үөрэҕин тарҕатта,
Кураанах куйаардары иччилээн
Улахан заводтар турдулар.
Киэҥ үрэхтэр киһи тылын истэн
Саҥа сүлбэнэн сүүрдүлэр.
Үөрэх күүһэ өрөгөйдөөтө,
Саргылаах саҥа сатараата,
Үрдүк аналын киһи өйдөөтө,—
Социализм диэн буолар ол аата.

IV

Ити кэскилбит айылҕатын
Гитлер сэриитэ тохтотон,
Күндү Аҕа дойдубут дьылҕата
Халбас хараҕа турбута.
Ким бастаан сэп-сэбиргэл туппут —
Бэйэтэ онно атыллан охтор!
Биһиги, советскай народтар,
Одун охсуһууга турбуппут:
„Ийэ сир туһугар, Сталин туһугар!" —
Ити тыл инники илдьэрэ,

Кини уордаах сататын суоһугар
Кэлэн иһэр кыайыы биллэрэ.
Оттон улуу Октябрь оҕолоро —
Килбиэннээх советскай буойуттар,
Охсуһуу арҕаһыгар олорон
Уоннуу көһүнэн ойутан,
Өстөөх өлүү-дьуоҕа арҕаҕар
Берлин куоракка киирбиттэрэ,
Кыайыы уот-кыһыл былааҕын
Рейхстаг үрдүгэр тиирбиттэрэ.
Ол күн таас Москва куоракка
Кыайыы салюта ньириһийбитэ,
Улуу Сталин бары народка
Уруй-айхал эппитэ.
Биһиги советскай народтар,
Бэйэбит тохтор хаммытынан,
Салаан иһэр саҕаһа уотуттан
Киһи аймаҕы быыһаабыппыт.

V

Ол иһин дуо, өлүү суордара,
Буулаан булан эрэллэрэ?
Үтүөҕэ өһүрэн хардаран
Төрүөт, айдаан тэрийэллэрэ?
Биһиги, Советскай народтар,
Бэйэ-бэйэбит сирбитигэр,—
Армянин — төрөөбүт хайатыгар,

Саха — киэҥ өрүһүн сүннүгэр,—
Иллээх олох эҥээрдэнэн
Үөрэ-көтө үлэлиибит,
Кэлэр кэскилбит эҕэрдэтин
Кэрэ тылларын истэбит,
Мин Өлүөнэм сүүрүгэ долгуруу,
Тумуһах хайабар чуумпу...
Тус хотуттан унаар соҕуруу
Эйэ, дьол тойуга чуҥкунуур,
Ыраах сир анныгар иһиллэр
Баай-кылаат хостонор ньиргиэрэ,
Уонна киэҥ дойдубун иилээн
Баараҕай хотой кыыл эргийэр.
Айхаллаах аан дойдуом,
Ама баар буолуо дуо,—
Хаардаах хайабытын уҥуордаан
Хара суор хааҕырҕаан көтөрө,
Бу дириҥ далайым анныттан
Өлүү дьуос балыга көбөрө?
Туох да диэн эттинэр торҕоттор —
Туолбат маҕалайдаах тойоттор!
Улуу Октябрь төлөннөөх уотуттан
Олохпут дьолун булбуттар,
Большевик партия кыһатыттан
Чуор, хатан дьон буолбуттар,
Биһиги бэйэбит
Бигэтик билэбит:
Иһэр үйэ истиҥ кырдьыга,

Кыайыылаах хардыытын олуга
Баар — биһи олохпут сырдыгар,
Улахан киэҥ, көнө суолугар!

1917 — 50 сс.

НАРОДТАР ДЬОЛЛОРО

Сүүс омук хомоҕой тыллаахтара
Бииргэ ыллаан дьиэрэппиттэрэ,
Хас тылларын дэгэтин аахтара,
Хайҕал оһуорунан тиспиттэрэ.

Казах аарыма кырдьаҕаһын
Курустаал ыраас тойуга,
Саха народун (хаар кыһын)
Сааскы тойугун олуга,—

Үөрүү үлүскэнинэн туолан
Үрэх курдук сүүрүгүрбүтэ,
Көҥүл үйэ кэрэһитэ буолан
Күөххэ көрүлүү көппүтэ.

Ол уруй-айхал олоҕурбута
Киэҥ кэскил илэ кэлбититтэн,—
Күн-Сталин сокуон суруйбута
Күн сирин бары күндүтүттэн.

Ол сокуон көмүс-алтан күлүүһэ
Социализм аанын тэлэйбитэ,
Ол сокуон улууканнаах күүһэ
Өстөөх үөрүн сиҥнэрбитэ.

Ол сохуон уйгулаах уоҕуттан
Айхаллаах албан аат ылан,
Билигин, советскай народтар
Бары сиргэ бастаатылар.

1947 с.

КҮН СТАЛИН—БАСТЫҢ КАНДИДАТ

Бу үөрүүлээх сырдык күҥҥэ,
Саһарҕа уотун кытта тэҥҥэ,
Быыбардыыр учааска туолла,
Көҥүл дьон өрөгөйө буолла.
Чулуу дьоннорбут туһугар
Сүүс омук биир тылын этэн,
Быыбардыыр урнаҕа кутуллар
Мөлүйүөн элбэх бюллетень.

Күн Сталин—бастыҥ кандидат,
Киһи аймах сырдык генийэ,
Киниэхэ—үрдүк албан аат!—
Дьон-народ айхала дьиэрэйэр.
Улуу сирдьиппит туһугар,

Сүүс омук биир тылын этэн,
Быыбардыыр урнаҕа кутуллар
Мөлүйүөн элбэх бюллетень.

Биһи биир сомоҕо бөлөхпүт
Бөҕөргөөн кытаатан истин диэн,
Биһиги кэскиллээх олохпут
Чэчирии, сайда турдун диэн,
Чулуу дьоннорбут туһугар
Сүүс омук биир тылын этэн,
Быыбардыыр урнаҕа кутуллар
Мөлүйүөн элбэх бюллетень.

Биһи рабочайбыт, бааһынайбыт,
Инженердиин, ученайдыын,
Социализм олоҕун айбыт
Союзпут кэскилин салайдыҥ!
Бастаан иһэр дьон туһугар
Сүүс омук биир тылын этэн,
Быыбардыыр урнаҕа кутуллар
Мөлүйүөн элбэх бюллетень.

Большевик партия аатыгар
Биһиги уруй этэбит,
Сталинскай блок кандидатыгар
Бары куоласпытын биэрэбит!
Чулуу дьоннорбут туһугар,

Сүүс омук биир тылын этэн,
Быыбардыыр урнаҕа кутуллар
Мөлүйүөн элбэх бюллетень.

1947 с.

КУОЛАСПЫН БИЭРЭБИН

Былыргы өбүгэ саҕаттан
Дьон-народ дьулуспут көҥүлүн
Мин илэ-баччы көрөммүн
Уйгулаах олохчо улааттым.
Тэлгэһэм иһиттэн тэлэһийэн
Киэҥ, ыраах сирдэри кэрийдим,
Үрдүк үөрэхтэ үлүһүйэн
Күөх кыраай күөннэрин көрдүм.
Баҕар кырдьар саас кыһарыйан
Мин эдэр эмньигим аастын—
Син биир сүрэхпэр баар буолуо
Кэрээбэт, кэхтибэт сааскы.
Куоласпын ол иһин биэрэбин,
Бу дьиҥнээх, тэҥ көҥүл быыбарга,
Биһиэхэ дьол аанын тэлэйбит
Үтүмэн үтүөлээх дьоннорго!

Дьадайан олорбут ыалларым
Биир модун дьоллорун буллулар,
Тыаһаабат халыҥ сис тыаларым
Быйаҥнаах бааһына буоллулар.
Урукку түҥкэтэх дойдубар
Улахан куораттар түстүлэр,
Иччитэх маардарын иэнигэр
Толомон заводтар турдулар.
Түҥ бүтэй алааһы арыйда
Аныгы олоҕум аартыга...
Маны барытын ким айда?—
Баараҕай бассабыык баартыйа!
Куоласпын ол иһин биэрэбин
Бу дьиҥнээх, тэҥ, көҥүл быыбарга,
Тэтимнээх олоҕу тэрийбит
Бастыҥ бассабыык дьоннорго!

Мин көөртүм: уот буурҕа буолтугар,
Турардыын-турбаттыын барыта,
Ийэ сир иннигэр охсуһан,
Советскай народум барбыта.
Сахалар ол онно кыттыһан,
Сырдык тыыннарынан толуйан
Ийэ сирдэрин иннигэр
Ытык иэстэрин биэрдилэр.
Оттон үгүс сүүс эрэттэр
Кыайыы өрөгөйүн көрдүлэр,
Айдааннаах кыргыһыы сириттэн
Аатыран эргиллэн кэллилэр.
Куоласпын ол иһин биэрэбин
Бу дьиҥнээх, тэҥ, көҥүл быыбарга,

Кырыыстаах өстөөҕү самнаран
Кыайыыны аҕалбыт дьоннорго!

1946 с.

УЛУУ АНДАҔАР

(И. В. Сталин 70 сааһын туолуутугар)

Муус болуо дойдуга олорон
Биһиги, сахалар, билэрбит
Көҥүл иһин кыргыһыыны —
Россия чулуу дьонноро
Сүүһүнэн көскө соҕон кэлбит
Хандалыларын тыаһынан.
„Өрүс умнаһын аттыгар хаалла
Өргөн өйдөөх үтүө киһи,
Өлүөнэ аатын кини ылла —
Көҥүл олох кэлэрин иһин
Күрэстэҕэр ол киһи!" диэннэр
Кэпсиир этилэр кинилэр...

Улуу Октябрь күннэригэр
Биһиги илэ көрбүппүт:
Кини тустаан ыйбыт сиригэр
Көстөн кэлбитэ өр күүппүт
Көмүс саһарҕа көҥүлбүт.
Улугуран олорбут омуктар
Үһүн уубутуттан уһуктан,

Ол саһарҕа уотуҥар мустан,
Бары биир быраат буолбуппут,
Өрөгөй-талаан үрдүн тутан
Өрө күүрэн турбуппут.
Ленин күн аатын килбиэҥэ
Биһиэхэ буолта ол күнтэн:
Кырдьык, тэҥ, көҥүл, эйэ
Кэрэмэс кэрэ бэлиэтинэн.

* * *

Биир оннук уйгулаах күҥҥэ
Бүтүн дойдубут үрдүнэн
Хаһыылаах хараҥа буолла,
Ыар чуумпу Ийэ сир иэнин
Хаан аһыынан хам ылла:
Күммүт уота өлбөөрдө — Ленин...
Үлэһит, бааһынай аймаҕа
Үлүгэр анныгар түһэн,
Киин куоракка, кыраай тыаҕа
Кини ынчыга иһилиннэ.

Өргөннөөх былаахпыт, нухарый,
Хара хаймыы дьарҕааланан!..
Бары омук быраатынаан,
Саха соҥуйан ытаата...
Сааһын-үйэтин тухары
Хара да баттал ыкпатах,

Хатан да дьыбар сахпатах
Харабын уута саккыраата...

Көмүс уҥуоҕун көтөҕөммүт
Күндү таас уорукка көмпүт,
Сүргэ түһэр, сүрэх ньүөлүйэр,
Кутурбаннаах күммүтүгэр
Кини өлбүтүн иһин, кэриэһэ
Кэннигэр хаалбытын санатан,
Иһиллибитэ Ийэ сир киэҥэр
Киһи сөҥ, дьиппиэр саҥата...
Оччоҕо биһи истибиппит
Сталин андаҕар тылларын,
Ол андаҕар бэйэбит эппит
Биир бигэ тылбыт буоларын...

Санаарбаллаах съезд мустар,
Сүҥкэн сүтүгүнэн боруорбут,
Киэҥ залаҕа... ол трибунаттан
Кини эппитэ:
— Биһи, коммунистар,
Уһуйбат хатан тимиртэн
Уһаарыллан оҥоһуллубуппут:
Улуу пролетарскай стратег
Улахан армия сэриитэбит,
Туох даҕаны онно тэҥнэһиэх,
Үрдүк чиэс суоҕун билэбит.

— Этэн барда табаарыс Ленин
Большевик партия членин
Ааҕан аатын ыраастык тутарга.
Андаҕайабыт, табаарыс Ленин,
Эн ити кэриэс тылларгын
Экчи толоруохпут диэммит!

Оччоҕо биһи истибиппит
Сталин андаҕар тылларын,
Ону кытта баран испиппит
Охсуһуулаах уһун сыллары...

Элбэх сэрии уотун билбит,
Эрэллээх биһи партбилиэппит
Идимэр өлүү суоһуттан
Иччитин сүрэбин хаххалыыра,
Уоскуйуу улук олоҕуттан
Уот сулус буолан быыһыыра.
Кини күүс биэрэрэ биһиэхэ:
Хоту да туундара маарыгар,
Дириҥ да муора түгэҕэр,
Кумах да уот куйаарыгар.
Аҕа дойду аныыр үлэтин
Ааҕан аатаан толорон испит,
Бастыҥ дьоммут партбилиэтин
Биһи айхаллаан эрэбит.

* * *

— Этэн барда табаарыс Ленин
Партия кэккэтин кэлимин
Харах иччитинии харыстыырга.
Андаҕайабыт, табаарыс Ленин,
Эн ити кэриэс тылларгын
Экчи толоруохпут диэммит!

Оччоҕо биһи истибиппит
Сталин андаҕар тылларын,
Ону кытта баран испиппит
Охсуһуулаах уһун сыллары...

Оҕуруктаах укулуоннар,
Уна, „хаҥас“ уккуйаннар,
Партия көнө суолуттан
Туора тарда сатыыллара.
Оттон ол халыйыы анныттан
Таҥнарыы үөнэ сыыллара...
Ол баай олоҕун аҕыннарын
Төттөрү тардар быаларын
Төрдүнэн быһа охсон,
Биһиги модун сирдьиппит
Саҥа үйэ тимир миҥэтин
Хаалбыт хараҥа олохтон
Социализм диэки мэҥитэн
Бигэтик илдьэн испитэ.

Онон биһиги партиябыт
Биир-кэлим, ньыгыл кэккэтэ
Ордук кытаатан, баараҕадыйан,
Силигилээн ситэн испитэ.

* * *

— Этэн барда табаарыс Ленин
Үлэһит* баһылаан иһэрин
Үрдүктүк, бөҕөтүк тутарга.
Андаҕайабыт, табаарыс Ленин,
Эн ити кэриэс тылларгын
Экчи толоруохпут диэммит!

Оччоҕо биһи истибиппит
Сталин андаҕар тылларын,
Ону кытта баран испиппит
Охсуһуулаах уһун сыллары...

Эргэ олох силиһин сыыйан
Эрэллээх суолга киирбиппит,
Аныгы, Советскай Россия
Тимир сындыыһын түһэрбиппит,
Сур бөрө улуйбут тумулугар
Билигин сүҥкэн завод туоллан,
Тутуу уһун турбаларыгар

* Үлэһит — рабочай.

Тыал балаһата туойар буолла.
Куорат аайы кулугураата
Урал оҥорбут массыыната,
Салгын үөһүн сабардаата
Саҥа самолет кыната.
Ильич уота дьиримнээтэ
Ийэ сир ыраахтарыгар,
Тыа сиригэр тигинээтэ
Сталинград трактара.
Атын омукка сүгүрүйэр
Урукку Россия аны суох.
Бэйэбитигэр баар индустрия,
Муҥура суох модун уох.
Биһиэхэ кэлэн биллинэр
Бары дойду үлэһиттэрэ:
Большевиктар туох дьиктинэн
Маны айан испиттэрин.
Бу буолар — социализм сиригэр
Үйэ кэскилин тэрийэн,
Үрдүк дьолу-соргуну биэрэн,
Үлэһит баһылаан иһэрэ.

* * *

— Этэн барда табаарыс Ленин
Үлэһит, бааһынай сүбэтин
Үйэ-саас тухары түмэргэ.
Андаҕайабыт, табаарыс Ленин,

Эн ити кэриэс тылларгын
Экчи толоруохпут диэммит!

Оччоҕо биһи истибиппит
Сталин андаҕар тылларын,
Ону кытта баран испиппит
Охсуһуулаах уһун сыллары...

Дэриэбинэ дэлэй сиригэр
Илим хараҕа быыстанан
Тэнийэн олорор кэмигэр
Биһи санаабыт бастыҥа
Буолар этэ — буомурбут, эргэ
Бытархай олоҕу эһэргэ:
„Бу маннык, быданан олорор,
Былыргы быһыы быраҕыллан,
Холлоох үлэни оҥорор
Холбоһук олох айыллан,
Илии оннугар, массыына
Өлгөм быйаҥы ылыахтын,
Эрбэһин отун быһа сынан
Эргэ олоҕу ылгыахтын!“

Бааһынай саҥа сиригэр
Биир кэргэн буолан иһэр,
Билигин кэпсэтии сиэригэр
„Биһи-эһи, колхоз“ киирэр.
Үлэ — чиэс, хайҕал дьыалата —

Социализм аанын аста,
Үгүс байылыат колхозтан
Үлэ геройа таҕыста.
Сир үөрэҕин албаһынан
Быыбакка буору уоҕурдан,
Аҕыстыы мэнэһик ыһыынан
Быйаҥ үүнэ, алла турда.

Ити—үлэһит илии биэрэн,
Иһилэхтээх кута маартан,
Өрөгөйдөөх күнгэ диэри,
Өрө тардан таһаарда.
Бааһынай кыыһа, үлэһит уола—
Балыстаах убай—уруулар,
Өтүйэлээх сиэрпэ буолан,
Өрүү бииргэ турдулар.
Эҕэрдэ төлөннөөх махталбыт,
Эйэҕэс сүрэхпит эйиэхэ,—
Айхаллаах олоҕу аҕалбыт,
Айыы-муударай киһиэхэ!

* * *

— Этэн барда табаарыс Ленин
Биһиги дойдубут народтарын
Улуу доҕор буолалларын
Үһүн тускулун түстүүргэ.
Андаҕайабыт, табаарыс Ленин,

Эн ити кэриэс тылларгын
Экчи толоруохпут диэммит!

Оччоҕо биһи истибиппит
Сталин андаҕар тылларын,
Ону кытта баран испиппит
Охсуһуулаах үһүн сыллары...

Биһиги Ийэ сирбитигэр
Гитлер сэриитэ киирбитигэр,
Советскай народу туруора,
Сүүһүнэн көс сиргэ дуорайа,
Москва ытык Кремлиттэн
Сирдьит саҥата иһиллибитэ:

— Истиҥ дьонум, биир дойдулаахтарым,
Ийэ сирбит дьылҕата биллэр,
Өлөр-тиллэр өһүөннээх чаастара,
Күчүмэҕэй күннэрэ кэллилэр!
Кырдьык — биһиги өттүбүтүгэр,
Кыайыы да биһиэхэ кэлиэ!
Күүһү-уоҕу барытын түмэн,
Күн сирин көмүскэлигэр!
Советскай народ армията,
Кыргыс хаанна аартыгар
Ленин кыайыылаах знамята
Эһигини араҥаччылаатын!

Кавказ күннээх хайатыттан,
Саха тымныы сиригэр диэри,
Советскай народ бары кыттан,
Уордаах-кылыннаах хаана киирэн, —
Ким хонууга, ким заводка,
Ким сэриигэ, умайар уокка, —
Тыыннаах кириэппэс буоланнар
Тыйыһыран турдулар.

Ийэ сир—хас киһи хараҕар,
Бэйэтин тыынар тыынынааҕар
Холооно суох күндүтүк,
Үөмэн тиийбэт үрдүктүк,
Илэ-чахчы бу көһүннэ.
Ийэ сиригэр кини эттэ:
— Өлөрсөн өлбүтүм көнө,
Эйигин биэриэм кэриэтэ! —
Ийэ сирин көҥүлүн иһин
Кини биэрдэ төлөннөөх сүрэҕин,
Түөһүнэн түрүйдэ фашист бииһин
Кимэн иһэр күөн күрэҕин!

Утуйан, сынньанан көрбөккө,
Улуу сирдьиппит олорор, —
Өтөрү түһэн өргөскө
Өстөөх өлөрүн оҥорор.
Кини түмэр Аҕа дойду

Кистэнэн сыппыт барҕа күүһүн,
Күн-түүн көөнньөн, хонук-ый хойдон
Күүрэн тахсар күргүһүн,
Энчирээбэт, эрдээх тылынан
Сэриилиит дьонун сэниэлиир,
Ытык муударай ыйыытынан
Тыыл үлэһитин тэтимниир.

Нуучча, саха, бурят, казах—
Ини-бии советскай киһи—
Илбис тардар биир тыллаах:
„Ийэ сир иһин, Сталин иһин!"
Биир оҕуннун— биирэ быыһаан,
Бииргэ охсуһан, бииргэ сылдьан,
Кырыыстаах фашист ордаларын
Кыайан-хотон самнардылар,
Биир эт-хаан дьыала, биир охсуһуу
Уһун үйэлээх доҕордоһуу
Биэрбититтэн ордук кэрэ,
Ончу суоҕар, эн, эрэн!

* * *

— Этэн барда табаарыс Ленин
Аан дойду коммунистарын
Хаан-уруу союзтарыгар
Халбаҥнаабат тирэх буоларга.

Андаҕайабыт, табаарыс Ленин,
Эн ити кэриэс тылларгын
Экчи толоруохпут диэммит!

Оччоҕо биһи истибиппит
Сталин андаҕар тылларын,
Ону кытта баран испиппит
Охсуһуулаах уһун сыллары...

Баай, фашист атаҕын анныгар
Баттанан сыппыт омуктар
Советскай народ кыайыытыттан
Саҥа күннэрин көрдүлэр,
Социализм суолугар кыттан
Сайдан, чэчирээн истилэр.
Ол, — дьиҥнээх демократия
Олохтоммут дойдуларын
Бааракҕай коммунист партия
Баһылаан иһэр барыларын.
Кинилэр биһиэхэ махтанан,
Килбиэннээх көмөбүт туһугар,
Иллээх эйэ тылынан ахтан,
Эҕэрдэлии турдулар.

* * *

Сырдык Күн-Сталин сирдьиппит —
Улуу полководец киһибит,

Аҕа дойдутун туругурдан,
Андаҕар тылларын толордо.
Оттон биһи — иннибитигэр
Хас саҥа сорук кэлиитигэр —
Кини улуу андаҕарын
Кытаанах дьиппэ тылларын,
Кыайыы мэктиэтэ гынан,
Хатылаан этэн иһиэхпит.
Долгуйар дохсун маршынан
Коммунизмҥа тиийиэхпит!

1947—49 сс.

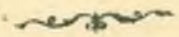

ТӨРӨӨБҮТ КЫРААЙ ТУҺУНАН ЫРЫА

Киэҥ үрэх үрдүн чэлгитэн
Тыа ии буолан симиир,
Кини күлүгүн киэргэтэн
Дьирбии долгун бигиир.
Ол кэрэтин көрө туран
Олус үөрэн туойдум:
Эйиэхэ тэҥнээх дойду суох,
Мин төрөөбүт дойдум!
Оонньуу-күлэ, мин иннибэр
Оруос долгулдьуйар,
Охсуллар оттоох киэҥ сирбэр
Хотуур кылбалдьыйар.
Ол быйаҥы көрө туран
Унаар дуолга туойдум:

Эйиэхэ тэҥнээх дойду суох,
Мин төрөөбүт дойдум!

Сипсийэргэ дылы ґынар
Сибиэһэй сөрүүн тыал,
Сэбирдэҕинэн долгуйар
Ситэн турар күөх тыа.
Ойуур тыаһын истэ туран
Олус үөрэн туойдум:
Эйиэхэ тэҥнээх дойду суох,
Мин төрөөбүт дойдум!

1950 с.

ВОЛГА — НУУЧЧА ҮРЭҔЭ

Волга, Волга ийэкээним,
Волга нуучча үрэҕэ,
Эн кэрэҕиэн чэлгийэҥҥин,
Ийэ дойдум тирэҕэ.

Эйигин нуучча народа
Үйэ-саас уҥуоргуттан,
Нуучча омук буолуоҕуттан
Күн ийэ туттубута.

Көҥүл дохсун бухатыыра
Стенька Разин атамаан
Сэриитин кытта ыллыыра
Эн далайгын айхаллаан.

Волга, Волга ийэкээним,
Волга нуучча үрэҕэ,
Кэрэтиэн эн киэҥ элгээниҥ,
Ийэ дойдум тирэҕэ.

Хаарыаннаах ыраас бэйэҕэр
Харах уутун куттаран,
Батталлаах барык үйэҕэ
Будулуйа устарыҥ.

Эн көрөрүҥ оҕолоруҥ
Эрэйдээх олохторун,
Эн истэриҥ ыччаттарыҥ
Энэлгэн тойуктарын.

Волга, Волга ийэкээним,
Волга нуучча үрэҕэ,
Санньы устарыҥ, эрэйдээҕим,
Ийэ дойдум тирэҕэ.

Эн кинилэри аҥынар,
Күүс-кеме буолар этиҥ:
Эн киҥи аймах дьолугар
Күн-Ленини биэрбитиҥ

Уордаах Октябрь буурҕатыгар
Оргуйа түллүбүтүҥ,

Онтон ыла чаҕылыйар
Күн уотунан күлбүтүҥ.

Волга, Волга ийэкээним,
Волга нуучча үрэҕэ,
Эн дириҥээтиҥ, кэҥээтиҥ,
Бу сандаллаах үйэҕэ.

Өлөрө киирбит өстөөҕү
Өргөн баалгар тимирдэн,
Хара хааннарын өҥөҕүн
Каспий муораҕа биэрдиҥ.

Ол иҥин киэҥ суол солоото
Советскай дьон эйиэхэ,
Эн ыраас уугун холбоото
Биэс муора бэйэлээххэ.

Волга, Волга ийэкээним,
Волга нуучча үрэҕэ,
Муҥура суох бэйэлэннниҥ,
Ийэ дойдум тирэҕэ.

Эн ыытаҕын муора аалын
Киэҥ далайгар дэгдэтэн,
Эйигин улуу Сталин
Өссө симиэ-киэргэтиэ,

Эн киэҥнин, улуу үрэҕим,
Нуучча дуунатын курдук,
Өтөр саад-ойуур үүнүөҕэ
Эн хомолоргун курдуу.

Волга, Волга ийэкээним,
Волга нуучча үрэҕэ,
Күн сырдык олоххо тиийдиҥ,
Ийэ дойдум тирэҕэ!

1950 с.

ГОРНЯКТАР ЫРЫАЛАРА

Сайын, кыһын, күнүс, түүн,
Саха сирин дьонноро
„Саҥа саргы!" — дэһэммит,
Айылҕа ийэ хотун
Анаан айбыт кылаатын
Аһан, булан иһэбит.

Ийэ сирбит иннигэр,
Дириҥ шахта иһигэр
Биһиги үлэлиибит.
Араас үрэх баһыгар,
Ыраах тайҕа быыһыгар
Күүс үлэнэн күүрэбит.

Сангар хайа анныттан
Шахта хаһан аҥатан
Таас чоҕу хостуубут,
Алдан өрүс сүнньүнэн,
Алларыйбат күүһүнэн
Кыһыл көмүстүүбүт.

Ийэ сирбит иннигэр
Дириҥ шахта иһигэр
Биһиги үлэлиибит.
Араас үрэх баһыгар,
Ыраах тайҕа быыһыгар
Күүс үлэнэн күүрэбит.

Советскай народ күүһүнэн
Саҥалыы сайдан, үүнэн
Саха сирэ аатырда.
Кини киэҥ албан аатын,
Хастар бараммат кылаатын
Киһи аймах арбаата.

Ийэ сирбит иннигэр,
Дириҥ шахта иһигэр
Биһиги үлэлиибит,
Араас үрэх баһыгар
Ыраах тайҕа быыһыгар
Күүс үлэнэн күүрэбит.

1949 с.

ЯКУТСКАЙ КУОРАТ

Өлүөнэ эбэкэм үргүөрүн үрдүгэр,
Кэрискэ быраанын кэрдиитин иһигэр,
Тунаарар Туймаадам таманын киинигэр,
Туругуран тураҕын, Якутскай куоратым!

Күннэри-түүннэри эн үрдээн, тэнийэн,
Эн тутуулаг, собуотуг тыаһынан ньиргийэн,
Күлүмэх күүскүнэн өрүтэ күүрэнгин
Күлүмнүү тураҕын, Якутскай куоратым!

Самныбыт сахабын сырдыкка салайан,
Сайдыылаах суолларын аартыгын арыйан,
Дьон-народ дьылҕатын дьоҕурдаан айаҕын,
Дьол, көнгүл уйата Якутскай куоратым!

Туундара куйаарын тымырын буланнгын,
Толбонноох баайдарыг түмүгэ буоланнгын,
Сахаадаг саргытын күлүүһүн тутаннгын
Сандааран тураҕын, Якутскай куоратым!

Күлүм күн анныгар күөгэйэ мунгутуур
Советскай Ийэ сир дьолугар туругур.
Үйэттэн үйэҕэ киэркэйэн үүнэ тур,
Эн, үрдүк аналлаах, Якутскай куоратым!

1947 с.

* * *

Таачыка, тимир күрдьэх тутан
Уулуссаларын оногоро
Тахсаллар, киэһэ аайы мустан,
Дьокуускайым дьонноро.

Өрүкүйэр буор аннын хостуур
Үлүскэннээх үлэ үгэнэ.
Уулусса унуор өттө оонньуур
Сибэкки араас өнүнэн.

Эдэр, эмээн бары үлэлиир,
Уулусса дьонунан оргуйар,
Маҕан баттахтаах бригадир
Ону барытын салайар.

Күүстээх илии көйөн ылар
Былыргы дьыл иһэх буорун,
Күрдьэх кутар, таачыка таһар
Быстыбат тиһилик буолан.

Массыына ыардык ынгыранан,
Иннинэн-кэннинэн тиэйэ,
Тыыллар тимир быччыгынан
Тэпсилгэн буорун тиэйэр.

Сир дэхситин билэр приборун
Туруорар суол инженерэ,
Ханна эрэ ыраах уоруйар
Грейдер-суха үлэлиир.

Илистии, сылаа аралдьыйар
Ыччат эйэлээх көрүгэр.
Үөрэ-көтө үлэлии сылдьар
Үчүгэйиэн үлүгэр!

Элбэх дьон эрээтин кэнниттэн
Тэҥ лэкээ тэлгэнэн иһэр.
Ити — тэргэн суолун тэнитэн
Саҥа куорат кэлэн иһэр.

Аҕыйах сылынан бу манна
Күөх чэчир иһинэн киириэҥ:
Хатыҥ күлүгүн сиргэ тамнаан
Сэбирдэҕинэн тэлибириэ.

Көнө, ыраас суолланыахтын
Биһи төрөөбүт куораппыт:
Бэйэбит манан айанныахпыт,
Бэйэбит манан туоруохпут.

Саҥа столица сыдьаайыгар
Сайыҥҥы күн хааман иһэн

Маны саныахпыт, муннук аайы
Лимон уутун иһэ-иһэ.

Ол туһугар үлэбит оргуйар
Биир сүрэх баҕатынан:
Кэрэ кэскил суолун арыйар
Коллектив санаатынан.

1948 с.

РАБОЧАЙ ГОРОДОК

I.

Мэндиэмэннээх саҥа дьиэлэр
Килбиэннээх кэккэлэрэ,
Арда-быстала суох кэлэр
Табаар, таһаҕас түүктэрэ,
Үрэх үрдүнэн кыстаммыт
Күтүр хайа бэрэбинэ,
Борукуот, баарса мустубут
Улахан бириистэнэ,
Ньимийэн көрбөт ньиргиэр,
Уйгуурдар уһун гудок, —
Бу барыта — саҥа тэриир,
Бу — Рабочай городок.

II.

Доҕочукаам, көхсүгүн кэҥэт, —
Кыраттан өһүргэнимэ!—
Аспаалтан атыны билбэт
Атын куорат киһитэ,
Аатырбыт городоккун
Аахайбаттык көрдөҕүнэ,
Хайҕаабата диэн боруоктуу
Барыма, кинини мөҕүмэ.
Онно кэрэ... Оттон манна
Көр: ханна да суох олбуор,
Хаарбах дьиэ да баар... уонна —
Уулуссанан көтөр буор...

III.

Оттон биһиги көлүөнэ,
Бу саҥа куораппытын
Бэйэбит илиибитинэн
Уобал охсон, дьиэ тутан
Уҥанан оҥорбуттар,
Билэбит манна туох баарын,
Сүүрбэ сыл уҥуоргута
Тугунан көрөн турарын:
Сүөһү мэччирэҥ хонуута,
Онно-манна үөт талах,

Куорат бөҕүн кутар уута,
Күөлү бүрүйэр күөх ньамах...

IV.

Онно билигин — заводтар
Уорааннаах үлэлэрэ,
Үтүмэн эдбэх үлэһиттэр
Мөлтөөбөт күрэхтэрэ.
Күнтэн күннэр ордоннор
Күүрэн таҕыста күүс-уох.
Бу барыта — саҥа дьоннор,
Бу — Рабочай городок.
Ол үрдүк чыпчаала буолбут
ЯЦЭС
Халлаан тыалын хайытар,
Советскай киһи оҥорбут
Уот тыыннаах улуу хайата.

V.

Ханна эмэ өссө да баар
Хаарбах дьиэлэр эҥиннэр
Суох буолан, ол оннугар
Сад — ойуур үүнэн симэниэ.
Манна өтөр туруохтара
Модун турбина дьайааннанан

Уоттаах өй-талаан уохтара —
Таас завод гиганнара.
Оччоҕо үйэ дьиктитин
Бу городокпут айыа,
Атын куорат киһитин
Хараҕа халтарыйыа.

1949 с.

НАМҢА

Ольгаҕа

Эн Намы көрбөккө да сылдьан
Бэйэҥ Нам аатын ыллыҥ.
Билэҕиэн: ол Тулагы-Килдьэм
Туруору үрдүк аартыгын?

Айаннаан истэххэ, аара
Аартык үрдүттэн—биһиэнэ:
Өрүс киэҥ хочотун тунаара,
Күөх налыы дойду иэнэ.

Иннигэр: элбэх дьиэлэрдээх
Тула бэс чагда мастаах,
Сыыр анныгар саһар үрэхтээх
Ити — аатырар Хамыстаах.

Былыргы Дьэкиим баай олоҕор,
Билигин дьон-народ холбоһон
Кыайыылаах „Жданов“ колхоһа
Үлэлии, сайда олорор.

Ол — Никольскай дэриэбинэтэ,
Онно уот сэрии саҕана
Кэмэ суох сэрии эстибитэ
Бандьыыт күүһүн улахана.

Оттон бу „Ленин“ колхоз
Киэҥ тусаһата кэллэ:
Манна дьон баайдык олороллор,
Балысханнык үлэлииллэр.

Ол Нам киин сирэ көһүннэ:
Утум-ситим дьиэлэринэн,
Омуна суох, сатыы көһүнэн
Тайаан олорор дэриэбинэ.

Ол томтор үрдүгэр турар
Уопсай дьиэ бэрдэ буолан,
Мин былыр оҕо сааспар
Иитиллибит оскуолам.

Оттон саҥа олох дьиэлэрэ
Ол бачыгыраһан тураллар,

Кинилэр үрдүктэрэ, киэҥнэрэ
Киһи хараҕар быраҕыллар.

Бу самналлан кэлээхтээтэ—
Эһэ-эбэ нэһилиэстибэтэ—
Чуолҕан саҕа түннүктэрдээх
Биһи дьиэбит элээмэтэ.

Билсиһэн кэбис, доҕоруом,
Бу мин төрөөбүт күүлэм,
Бары хаан-уруу дьоннорум,
Бииргэ үөскээбит дьүөгэм.

Аартыгы дабайан, түһэн
Көнө суолунан көтүтэн,
Айаннаан дьалыһытан кэллэхпит
Бу түргэнин эриэхсит!

Бу суол былыр омоох суол этэ,
Эриэн кыыллыы эриллэрэ,
Тоҕус сорунан кэлиэҥ этэ
Дьокуускайтан Намҥа диэри,

Ол курдук олохпут чэпчээтэ,
Олуга-хардыыта кэҥээтэ,
Күннэри-түүннэри күүрэ сайдан
Кини сэбэрэтэ уларыйда.

Эйэҕэс, күндү доҕоруом,
Эн хонук-хонон, күн өрөөн,
Мин төрүт дойдубар олоруоҥ,
Үскэм үтүөтүн эн көрүөҥ.

1949 с.

ЭН БИҺИ СИЭТТИҺЭН ИҺЭБИТ

Сайыҥҥы сарсыарда күөх тыанан
Эн биһи сиэттиһэн иһэбит.
О, бэрдиэн бу тыыннаах хартыына,
Уйгулаах бу сайын ийэбит!

Күөх лабаа быыһыгар чопчулар
Ойор күн уотунан оонньууллар.
Сибиэһэй салгыннаах бу сөрүүн
Сырдыга, сэргэҕэ да сүрүн!..

Сэбирдэх сирэмин чиэрэстээн,
Күөх оту солотуу көмүстээн,
Киэҥ ыраас халлааным үрдүттэн,
О, күнүм уота күлүмүрдээ!

Ырыаһыт чыычаахтар тыллара
Күөх тунаары көччүттүнэр!
Сарсыарда сайаҕас тыаллара
Санааҕа, сүрэххэ киирдинэр!..

1940 с.

ҮЛЭ ЫРЫАТА

Баай, тот барҕарбыт сиригэр
Бары дьон-народ баттанар,
Ыар үлэ киһи күүһүн эмэр,
Ынчык, сор-муҥ аргыстанар.

Онно үлэһит күүс сүмэтин
Обот баай оборон ылар.
Олоҕу айааччы бэйэтэ
Онно аччыктыыр-хоргуйар.

Биһиэхэ дьол, көҥүл үйэтэ,
Биһиги бэйэбит үйэбит:
Хас биирбит үлэлиир үлэтэ —
Бэйэ туһугар — билэбит!

Сайдыылаах саҥа киэн саргылаах
Советскай народ олоҕор,
Үлэ диэн үрдүк чиэс, албан-аат, —
Үйэ дьиктитин оҥорор.

Үлэҕэ тахсар үтүө кэмҥэ
Үөрүү-көтүү үмүөрүһэр:
Сүрэх тэбиитин кытта тэҥҥэ
Үлэ тойуга дьиэрэйэр.

Рабочай, колхозтаах, ученай,
Саха, нуучча, армян да буол, —
Үлэһит аатынан киэҥ туттуоҥ:
Үлэ албан аат, үрдүк дьол!

Советскай дьон киэн тутталлар
Үлэ геройун аатынан.
Геройдуу үлэ киэн тускула —
Сталин үйэтин знамята.

1949 с.

СУРУК

Сырдык үөрэххэ үөрэнэ
Сылдьаҕын, уолум.
Мин да маннa үчүгэй
Үлэһит буоллум.

Этэҥҥэ сырыт, сэгэрим,
Туйгуннук үөрэн.
Эргиллэн кэлэргин көрсүөм
Истиҥник үөрэн.

Кыһын аанан, үөрэх бүтэн
Күүтэр кэм кэлиэ.
Ол үөрүүлээх, дьоллоох күммүн
Өрүү кэтэһиэм.

Иккиэ барыахпыт ыраахха,
Олох дьолугар,
Сырдык түүнгэ, күөх сирэмнэ,
Саас сарданатыгар.

1950 с.

КОЛХОЗ ЫЧЧАТА

Үлэ бүттэ, оҕолоор,
Клуб дьиэтигэр мустуоҕуҥ.
Сурунаал, хаһыат аадыыта,
Көхтөөх оонньуу оонньуоҕуҥ.

Баян тыаһын батыһа
Кэрэ чуор куолас туойдун,
Үлүскэннээх үҥкүүгэ
Имигэс атах ойдун.

Колхоз эдэр ыччата,
Чэгиэн чэбдик-хоһуун буол,
Үөрүү-көтүү аргыһа,
Өрө күөрэй, волейбол!

Оонньуугутун ситэриҥ,
Күн тахсыар диэри ыраах,
Көрүөхпүт — киммит буолар
Сарсыҥҥы күн — кыайыылаах.

Үлэҕэ да, көрге да
Биһи баарбыт, атастаар,
Үүнэн иһэр биир дьүөгэ,
Биир тыыннаах табаарыстар.

1950 с.

СЫЛГЫҺЫТ ЫРЫАТА

Мин элбэх үөр сылгыларым
Күөх сирэмнэ мэччийэллэр,
Таала кэнэ сыһыыларым
Күөннэригэр кэччүйэллэр.

Биһи колхоз дьолун иһин
Төлөһүйэн уойан иһиҥ,
Сыспай сиэллээхтэрим!
Халыҥ баайбыт ханыан иһин
Үөскээн-төрөөн, үөрдээн иһиҥ,
Кэрэ бэйэлээхтэрим!

Кыһыҥҥы тымныы кыйдаанна,
Сайыҥҥы чэлгиэн унаарга,—
Мэлдьи, мэлдьи кизҥ толоонно
Эһигини кытта баарбын!

Биһи колхоз дьолун иһин
Төлөһүйэн уойан иһиҥ,

Сыспай сиэллээхтэрим!
Халыҥ баайбыт хаҥыан иһин
Үөскээн-төрөөн, үөрдээн иһиҥ,
Кэрэ бэйэлээхтэрим!

Мин сытыы хараҕым билэр
Эһи ханна бараргытын,
Мин сэргэх кулгааҕым истэр
Иҥэссийэр саҥаҕытын.

Биһи колхоз дьолун иһин
Төлөһүйэн уойан иһиҥ,
Сыспай сиэллээхтэрим!
Халыҥ баайбыт хаҥыан иһин
Үөскээн-төрөөн, үөрдээн иһиҥ,
Кэрэ бэйэлээхтэрим!

Дьонум-сэргэм сылгы баайын,
Тоттук тураҕас кулуннар
Диэлийэ төрөөн, сыл аайы,
Тэнитэ-ууһуу турдуннар!

Биһи колхоз дьолун иһин
Төлөһүйэн уойан иһиҥ,
Сыспай сиэллээхтэрим!
Халыҥ баайбыт хаҥыан иһин
Үөскээн-төрөөн, үөрдээн иһиҥ,
Кэрэ бэйэлээхтэрим!

Ол — мин дьолум, албан аатым
Иннибэр турар эрэлим!
Сүрэхпэр үөрэ санаатым,
Иккистээн эргийэн кэллим.

Биһи колхоз дьолун иһин
Төлөһүйэн уойан иһиҥ,
Сыспай сиэллээхтэрим!
Халыҥ баайбыт хаҥыан иһин
Үөскээн-төрөөн, үөрдээн иһиҥ,
Кэрэ бэйэлээхтэрим!

1949 с.

КОЛХОЗТААХТАР МАРШТАРА

Аастыт былыргы үйэҕэ
Үлэ ыарын сүгэрбит,
Иҥсэлээх баайга үлэҕэ
Иэскэ-күүскэ киирэрбит.

Хаарыаннаах көлөһүммүт
Хара буорга тохторо.
Хамначчыт муҥнаах киһибит
Харгыйан охторо.

Билигин үлэ чиэһиттэн
Өрө күүрэн туран,

Үөскүүллэр народ иһиттэн
Үлэ геройдара!

Советскай олохпут иитэн
Саха сайдан таҕыста.
Социализм күн үйэтэ
Саҥа аартыгы аста.

Сталин сирдьит ыйан иһэр
Киэҥ, сырдык кэскилбитин:
Үүт тураан үтүө олоххо
Көҥүл дьон тиийэрбитин.

Биһиэхэ үлэ чиэһиттэн
Өрө күүрэн туран,
Үөскүүллэр народ иһиттэн
Үлэ геройдара!

Күөх дуоллар көһүннүлэр
Күндү быйаҥнарынан,
Киэҥ алаастар килэйдилэр
Кэмэ суох баайдарынан.

Маны барытын оҥордо
Биһи чэрдээх илиибит.
Сылтан сылга биһи ордон
Сытайан үлэлиибит.

Биһиэхэ үлэ чиэһиттэн
Өрө күүрэн туран,
Үөскүүллэр народ иһиттэн
Үлэ геройдара!

1949 с.

ОТУУ УОТА

Сайыҥҥы сырдык им килбиэнигэр
Тылбаара сытар киэҥ хомо иһигэр,
Саамал салгын иһийбит кэмигэр,
Тыаһа суох тыым устан иһэр.

Өҥөйөн турар үрдүк мөҥүөн быраан,
Туохха биэриэҥий бу аҥаат чуумпугун?
Чугуйуо дуо, ыраах чыпчаалгар туран,
Чуор уһуу бэйэлээх чубукуҥ?

Уу кырсын тыыппат көмүс хатырыктаах
Сурда суох утуйуу сынньалаҥар.
Чуумпуну соһуппат тырым кынаттаах
Сайыҥҥы түүн сарыыр сыламыгар.

Арай отуу уота ол умайар,
Арыт чугаһаан, арыт ыраатан...
Онно көһүтэр мин оччут убайым
Балыктаан иһэр бырааттын...

1949 с.

БУЛЧУТ ЫРЫАТА

Сырдык күнүм баарына
Сылдьымахтаан хаалыаҕы,
Халыҥ көмүрүө хаарынан
Хайыһарым халыһый!

Туора-маары кыыл суолун
Көрө иһэбин аара.
Ханна барда, туох суолуй,
Сытар бэлиэ буолаарай?!

Ханна баран туһахтан,
Куттас куобах, куотаҕын,
Суолгар сытар капкаантан,
Саһыл албын, саһаҕын?

Доҕочугуом, сүүрүмэ,
Сыппыт кыылы үргүтүөҥ,
Мин иннибэр түһүмэ...
Булду билэн чөрбөйдүөҥ?

Күтүр кыылы хаайаҥҥын
Барар суолун торуттуҥ,
Тилэ көтөр тайаҕым
Турбат гына оҕуттуҥ.

Иризм-хоруом уот оттон,
Мүһэ быһан, ас астаан...
Үһүн күммүн дьоллоотуҥ,
Сүнньүөх буулдьам барахсан!

Сырдык күнүм баарына
Сылдьымахтаан хаалыаҕы,
Халыҥ көмүрүө-хаарынан
Хайыһарым халыһый!

1945 с.

ҮЛЭ, ҮӨРЭХ ДЬИКТИТЭ

Өрүс төттөрү устар буолан
Киһи күүһүгэр бэриннэ,
Кумах куйаар уунан туолан
Күөх сирэминэн киэргэннэ.

Күн-дьыл аайы күөрэйэр
Үлэ, үөрэх дьиктитэ,
Ону булан айан иһэр
Сталин үйэтин киһитэ.

Итии дойду үүнэйитэ
Үөрэх биһигэр иитиллэн,
Кавказ күөх унаарыттан
Саха сиригэр да кэллэ.

Күн-дьыл аайы күөрэйэр
Үлэ, үөрэх дьиктитэ,
Ону булан айан иһэр
Сталин үйэтин киһитэ.

Советскай киһи дьаныара
Айылҕаны баһылаата,
Сир үрдүнэн сураҕырар
Кини үтүө, албан аата.

Күн дьыл аайы күөрэйэр
Үлэ, үөрэх дьиктитэ.
Ону булан айан иһэр
Сталин үйэтин киһитэ.

Өссө күүскэ сайдан иһиэ
Коммуна олоҕор тиэрдэр
Өрөгөйдөөх үрдүк үлэ,
Бастаан иһэр үөрэх бэрдэ.

Күн-дьыл аайы күөрэйэр
Үлэ, үөрэх дьиктитэ,
Ону булан айан иһэр
Сталин үйэтин киһитэ.

1950 с.

СТУДЕННАР ЫРЫАЛАРА

Ыраах кыраай сирдэртэн
Биһи мустан кэллибит,
Үөрэх сырдык киэҥ аанын
Аһан, манна киирдибит.

Бары бииргэ дьиэрэтэн,
Табаарыстар, туойуоҕуҥ,
Эдэр сааспыт кэрэтин,
Ыччат дьоллоох олоҕун!

Үөрэх үрдүк чыпчаалын
Дьиктилэрин билэммит,
Ийэ дойдубут устун
Тарҕанан үлэлиэхпит.

Бары бииргэ дьиэрэтэн,
Табаарыстар, туойуоҕуҥ,
Эдэр сааспыт кэрэтин,
Ыччат дьоллоох олоҕун!

Хоту, илин, соҕуруу—
Ханна да олоруохпут,
Олох дьолун оҥоруу—
Биһи ытык сорукпут.

Бары бииргэ дьиэрэтэн,
Табаарыстар, туойуоҕуҥ,
Эдэр сааспыт кэрэтин,
Ыччат дьоллоох олоҕун!

Үлэһит үтүөлэрэ
Онтон эмиэ түмсүөхпүт,
Үөрэх кэрэ кэмнэрин
Үөрэ-көтө өйдүөхпүт.

Бары бииргэ дьиэрэтэн,
Табаарыстар, туойуоҕуҥ,
Эдэр сааспыт кэрэтин,
Ыччат дьоллоох олоҕун!

1950 с.

* * *

Мин хоспоҕум аһаҕас аанынан
Самыыр түһэрин көрөбүн,
Сайыҥҥы сир кырсын өҥүгэр
Сүрэхпиттэн үөрэбин.

Хоспох тэстэрин, халлаан күрэҥин
Хомойо көрөр манна суох.
Утаппыт хонуу утаҕа ханыа,
Бурдук ас кутан буһуо.

Киэҥ бааһына долгуйа устарын,
Көлүкэ уута көҕөрөрүн,
Дьон-сэргэ санаата үөрэрин
Бу ардахха мин көрөбүн.

Самыыр таммалыыр, күөрэгэй ыллыыр,
Сир ийэ сиигирэн иһэр.
Бүгүҥҥү халлаан, бу бүтэй былыт
Быйаҥын биһиэхэ биэрэр.

1943 с.

* * *

Чучур-Мураан кэтэҕиттэн
Сааскы тыал түстэ.
Муннук, олбуор аайы тэттэн
Үһууран истэ.

Сирилии оонньоо, сөрүүн тыал,
Быйаҥ дьылы ыҥыран,
Мин түөспүн, дууһабын астым
Эн саҕаҕас тыыҥҥар.

1948 с.

ОТ ОХСООЧЧУ ЫРЫАТА

Сатыы үкэр куйааһым
Сыралҕанын сойутан,
Сөрүүн, ыраас салгыным
Сүрэхийбин уоскутта.

Сытыы дьылыс хотуурум,
Сыппаабакка сырылат!
Аалыы тимир атаһым,
Ахсаабакка аралыт!

Толуу оттоох сирбитин
Тоҕо хаама сылдьаммыт,
Кэтит иэнин сэлэлээн
Килэдитэн иһэбит.

Кылаан хотуур кынаттаах
Кытыан элбэх доҕоттор,
Массыынабыт кэнниттэн
Барсымахтаан хаалыаҕыҥ!

Сарсыардаанҥы саһарҕаттан
Киэһээ сиккэ диэритин,
Көхтөөх күрсүү үлэҕэ
Көтөн-дайан иһиэҕиҥ!

Кыыдаан кыһын тымныыта
Кыһарыйан кэлиитэ
Артыал ханыы сүөһүбүт
Аһылыктаах буолуоҕа.

Үүнэн турар быйаҥы
Үгүөрүтүк хомуйан,
Үлэ дьоллоох илгэтин
Үксэтиэҕиҥ, дьүөгэлээр!

Сытыы дьылыс хотуурум,
Сыппаабакка сырылат!
Аалыы тимир атаһым,
Ахсаабакка аралыт!

1947 с.

УОЛ ХАЙҺАММЫТ ОСТУОРУЙАТА

Суоччут уолбут быйыл саастан
Сүүрүк сыыдам аттанан
Сылдьар буолла киэҥ алааска
Ферма дьиэтин аттынан.

Онно күн-ахсаан таһаара
Уол күн ахсын таарыйар:
Кимиэхэ хас сүөһү баарын,
Ыам үүтүн билэн барар.

Арай биирдэ, сүөгэй биэрэр
Аана кыыс уолга эттэ:
— Кимиэхэ кэллиҥ, эт эрэ,
Ким сүрэххин эймэттэ?

Уол сүрэҕин туттан ылла:
— Суох, учуот оҥоробун!—
Уолу дьахталлар хайгыыллар
Суоттуурургар дьоҕурун.

Ол сайын колхоз мунньаҕар
Суоччуттан ыйыттылар:
— Фермаҕа тоҕо сылдьаҕын?
Ынаҕы хайдах ыыллар?

Суоччут суоҺуран тыл ылла:
— Суох, учуот оҥоробун!
Уолу дьонноро хайгыыллар
Суоттуурургар дьоҕурун.

КүҺүнүгэр тиийэн буолла
Ким да түҺээн таайбата:
Балым элбэх баай остуоллаах
Суоччут уол сыбаайбата.

Бары маппакка аҺыыллар:
Кэлбит бары олоруҥ!
Уолу ыалдьыттар хайгыыллар
Суоттуурургар дьоҕурун.

1949 с.

КҮҺҮҢҢҮ САРСЫАРДА

Аһаҕас халлаан тыалыттан,
Арҕаа хайа үрдүнэн,
Кырымах күөдэл былыттар
Кыйаар күөххэ көттүлэр.

Алаас хатыҥ мастара
Алтан эраҕас буоланнар,
Ааһар тыалга оҕустаран
Аргыый хамныы турдулар.

Хомуллубут киэҥ бааһына
Буспут бурдуга баран,
Солуоматын кылаатынан,
Саһарчы көрөн турар.

Баай сир ийэ барахсан
Күөх сирэмин күүһэ тахсан,
Сааскыга диэри сыныьанар,
Саҥата суох нухарыйар.

Хаһыҥ сиик тээх дьыбара
Хадьымалга кылбачыйар,
Онно уоруйах дьабара
Илэчийэр, мэччийэр.

Колхоз ыанньык ынахтара
Күөлтэн тахсан, биирдиилээн,

Бааһына аанын астаран
Бары аһыы киирдилэр.

Ыһыытаан сиппэт ыраахтан
Ырыа курдук эҥсиллэн,
Сүдү бухатыыр трактор
Сүрэҕин тыаһа иһиллэр.

Хоту ойуур тоҕойтон
Колхоз дьиэ маһа тиэйэр,
Уонна уҥа хордоҕойго
Оруос үүнэн чэлгийэр.

Күһүн кээлтин да иһин
Күүстээх үлэ мөлтөөбөт,
Олох сайдан тупсуон иһин
Үлэ күнэ өрөөбөт.

Ырыа дуорайан иһиллэр
Ыраах сайылык ыалыттан,
Сибиэһэй салгын сирилээн
Сүрэҕи-быары сылытта...

1948 с.

АРАХСЫЫ

(Эбэҥкилии тойук)

Мин кэриэс бэлэхпин
Табакаҥ күнүгэр,
Эт эрэ эн миэхэ,
Дьэ тоҕо кэппэтиэҥ,
Тэнэко?!

Көмүһүм-доҕорум,
Күн сирин үрдүгэр
Үөрбэтэх үөрүүбүн
Үөрдүм диэн эппэтиҥ,
Тэнэко?!

Мин тикпит тирэҥсэм
Кэрэгэй буолла дуу,
Биитэр мин бэлэхпин
Биһирии көрбөтүөҥ,
Тэнэко?!

Им оонньуур иэдэскэр
Тапталлаах мичээргин,
Эт эрэ сэгэриэм,
Мин тоҕо көрбөппүн,
Тэнэко?!

Эн эппэт этиҥ дуо:
„Эдэрдиир саастарбар
Эйиэхэ тэҥнээҕи
Булбатым эрэ!" — диэн,
Тэнэко?!

Эн эппэт этиҥ дуо:
„Кыраһа хаарыттан,
Кылбайар кырсаттан
Ордоро көрдүм!" — диэн,
Тэнэко?!

Билэбин, доҕочуок,
Сүрэҕиҥ быатыгар
Атын кыыс таптала
Биһилэх буолбутун,
Тэнэко?!

Олуйсан даҕаны
Булуохпут суоҕа син
Эн биһи дьолбутун...
Бырастыы буолуохтун,
Тэнэко?!

1938 с.

ӨИДӨБҮЛ

Эн ыраас мичээргин,
Эдэркээн бэйэҕин,
Билигин да мэлдьи
Мин санаан кэлэбин.

Саас ылаанҕы этэ.
Сиэттиһэн иһэрбит,
Халлаанҥа күөрэгэй
Тойугун истэрбит...

Онно мин сүрэҕим
Уот тылын эппитим,
Эн аргыыйдык миэхэ
„Таптыыбын!.." — диэбитиҥ.

Кэнэҕэс да кэмҥэ
Эйигин мин ахтыам —
Эдэр сааһым күнэ
Эргийдэ дии саныам.

1950 с.

ОҕОЛОРБОР

Сурда суох сылбай уугутунан
Сынньана сытаҕыт эҥиги.
Ким кэлэн долгутуой, тугунан,
Хайаҕыт да сылаас биҥигин?

Иҥийэн олорон кэтииллэр
Эҥэлээх куобах оҕолоро.
Арай биир кэмник иҥиллэр
Чаҥы чылырдаан охсоро.

Таҥырдьа-чуумпу чугдаана,
Уонна хотугу сардаҥа,
Уулусса уотунан сандаарар
Ону баҥыйа сырдатан.

Киэҥ, ыраах сүлбэтин кэрийэр
Өлүөнэ тыаҥа суох долгуна,
Кирийэн утуйда сир ийэ,
Тайҕа-тыа үрдүнэн — долгуран...

Сурда суох сылбай уугутунан,
Советскай оҕолор, утуйуҥ.
Сарсыарда уҥуктар дьолгутунан
Ийэ сир эҕэрдэлии тоҥуйуо.

Оҕо сааскытыгар билимэҥ
Омук дойдутун оҕолорун
Аччыктыыр, ытыыр аналларын,
Умналыы сылдьар сордорун.

Онно оҕолор уҥукталлар
Снаряд эстэр тыаҥыттан,
Уҥун түүҥнэ утуйаллар
Ыҥырык түүлгэ баттатан.

Ол дойдуга, оҕо эрдэхтэн
Баайга хамнаска бараллар,
Унньуктаах ыарахан үлэттэн
От илии-атах буолаллар.

Эҥиги күн-сырдык үйэҕит
Күөх сирэм сааҥыгар олорон,
Кэрэ чуор ырыанан үүнэҕит
Кэлэр олохпут дьоннноро.

Сурда суох сылбай уугутунан,
Советскай оҕолор, утуйуҥ.
Сарсыарда уһуктар дьолгутунан
Ийэ сир эҕэрдэлии тоҥуйуо.

1950 с.

ДЕТСАДКА

Бу хоспут биһиэнэ
Киэҥ, сырдык, ичигэс.
Манна баар барыта—
Барыта үчүгэй.

Иирээннээх да кыыллар
Эйэлээх буолбуттар:
Кэҕэлиин, чыычаахтыын
Кэпсэтэн барбыттар.

Урукку өстөрүн
Умнубут доҕоттор —
Куоскалаах кутуйах
Куустуһан олоттор.

Ол эһэ оҕонньор
Ороҥҥо олорон
Куттаҕас куобахха
Куукалка оҥорор.

Таба кыыл уоскуйан
Таас хайаҕа турда.
Оннооҕор сүр бөрө
Улуйан уурайда.

Бу хоспут биһиэнэ
Киэҥ, сырдык, ичигэс.
Манна баар барыта —
Барыта үчүгэй.

1950 с.

КЛУМБА СИБЭККИТЭ

Дьэрэкээн оҥуор-дьарҕаа
Дьиэ тулатын киэргэттэ,
Үөр чыычаах онно кэлэн
Тойук туойан дьиэрэттэ.

Симэхтээх былаат бааммыт
Эминньэх ньыра оппут,
Улаатан тахсыа диэммит
Уйалаан олорпуппут.

Сымнаҕас буору тэлэн
Күлэ-үөрэ таҕыстыҥ,
Сыламнаан ирэн, иттэн
Күн уотугар хайыстыҥ.

Кэрэ бэйэҕин көрө
Кэккэлэһэн кэлэммит,
Тула хаама сылдьаммыт
Тойук туойан эрэбит.

1950 с.

СААСКЫ ТОЙУК

Тыал аҕалла ыраахтан
Саас сайаҕас ырыатын,
Күн сылааран уулларда
Мас айгырас кырыатын.

Чэ, оҕолоор, тахсыаҕыҥ
Бу нуһараҥ сылааска,
Ол биһиини көһүтэр:
Сыыр, хара тыа, салааска,

Бэрт да буолар хайыһар
Хаар хатаҥа кэмигэр,
Сыыр аннынан халыйар,
Суол устунан да сүүрэр.

Чэ, оҕолоор, тахсыаҕыҥ
Бу нуһараҥ сылааска,
Уой, онньуурга олуһуон
Киэҥ нэлэгэр алааска!

1950 с.

ЧУППУУСКАЛАР

Куурусса бэйэтэ
Хоонньуҥар хорҕотон
Иитиэхтээн испитэ
Элбэх үөр оҕотун.

Чуубурҕас саҥалаах
Чуппууска мэниктэр
Ийэлэрин тылын
Истибэт этилэр.

Биир сарсыарда туран
Мэник чуппуускалар
Киэҥ олбуор устунан
Мээнэ сырыстылар.

Эмискэ халлаантан
Элиэ кыыл түстэ да,
Кыра чуппуускаҥы
Кытаахтаан барда.

Ийэтэ эрэйдээх
Эккирэтэ сатаата,
Ахаары оҕотун
Аһыйан ытаата.

1950 с.

СЭРИИҺИТ

Биир-икки, биир-икки!
Сир, муора, халлаан...
Хотуулаах кэлбиккин
Хоһуйан ыллаа!

Танканан сырыттым
Сир сиксигинэн,
Халлааҥҥа таҕыстым
Самолет миинэн.

Линкорга олорон
Муораны кэстим,
Үрэйэн, охторон
Өстөөҕү эстим.

Күн ийэ дойдубун
Көмүскээн кэллим!
Советскай народум
Махталын биллим.

Тулабар сибэкки
Уот салют буолла!
Биир-икки биир-икки,
Тойук туой-ыллаа!

1950 с.

МИН ИЙЭМ КЭПСЭЭБИТЭ

Мин ийэм кэпсээбитэ
Былыыр-былыр буолбуту:
Онно, ийэм эбэтэ
Хайдах олорбутун.

„Урут тойон диэн баара.
Туох барыта – киниэнэ,
Кини дьиэтэ, ампаара,
Сүөһү эмиэ киниэнэ.

Олорбута эн хос эбэҥ
Тойоҥҥо хамначчыттаан,
Тойон үлэтин үлэлээн,
Бэйэтэ—аччыктаан...

Күн аайы түүҥҥэ диэри
Үлэлиир, үлэлиир,
Оттон тойон киэбирэн
„Үлэлээ, өссө!“—диир.

Киһи бары түүрэйдээн
Киниэхэ хаһыытыыр,
Оттон эбэм эрэйдээх
Ярай ытыыр, ытыыр...

Урукку олох кулута
Оннук олорбута...
Арай тойон кулуба
Аҥардастыы байбыта.

Онтон Октябрь сардаҥата
Арылыйан тахсыбыта,
Саха сирин хамначчыта
Көҥүлүн ылбыта.

Улуу Октябрь күнэ биэрэн
Эһи киэҥ соргулаахчыт,
Ол иһин үтүө, кэрэ
Октябренок ааттаахчыт".

1950 с.

ЛАГЕРЬ ЫРЫАТА

Горн оонньуур тыаһынан
Сайыҥҥы күммүт үүннэ.
Охсон тиҥий барабан,
Этэрээти илиннээн!

Куба маҥан куораппыт
Куула тыа кэннэ саста.
Ойуур көхсүн дуораттын
Уйгулаах ырыа устан!

Тула көрүй: долгуруу,
Ыраас, сырдык, бэһиэлэй!
Сайаҕас салгын, устар уу,
Сайын күөҕэ—биһиэнэ.

Сир ийэ чэлгиэнигэр
Сүүрэ-көтө сынньанан,
Сүрэх-быар, эт-хаан үөрэр
Чэгиэн, чэбдик тыыннанан.

Тэҥҥэ үктээн хаамарга
Тойук дуорайан устар,
Быйыл—биһиги лагерга—
Доҕор-атас чуоҕуста.

Горн оонньуур тыаһынан
Сайыҥҥы күммүт үүннэ.
Охсон тиҥий, барабан,
Этэрээти илиннээн!

1950 с.

ХОМУУР ЫРЫАТА

Куораан далай ытыһынан
Куоластары хомуйан,
Курулаан истэ комбайн
Киэҥ нэлэмэн устунан.

Сорох куолас кистэннэ
От хадьымал быыһыгар.
Оҕолор, чэйин тахсыаҕыҥ.
Ол куолас хомууругар!

Күһүн ыраас салгыҥҥа
Күн уотун хоро тоҕор.
Көмүс туораах, көстөн ис,
Туос иһитим туолуоҕа!

Биир туораах хаалыа суоҕа
Биһиги кэннибитигэр—
Пионер эппит тылларын
Экчи толорон иһэр.

Оһуор ойуу окоойук
Отоннуур курдук туолуо—
Колхоз үүммүт бурдуга
Хоромньута суох буолуо!

1950 с.

БИҺИГИ ИННИБИТИГЭР

Сырдык үөрэх киэҥ кэскилэ
Саҥа кинигэ буолан,
Бу сытар иннибитигэр
Арылыччы аһыллан.

Ол көмүс сурук үөрэҕин
Толору билбит, аахпыт
Сайаҕас, хорсун дьон буола
Биһиги улаатыахпыт.

Кини биһиэхэ суол ыйыа
Хас бэйэбит олоҕор:
Ким учуутал, ким ученай,
Ким инженер буолуоҕа.

Киэҥ халлааҥҥа ким тахсыаҕа,
Кэтит муоранан устуо,
Ким хоту дойдуга тиийэн
Сир ийэ баайын хостуо.

Улуу дойдубут күөн туттар
Уолаттара буолуохпут,
Коммуна уйгу олоҕун
Оҥорон олоруохпут!..

Сырдык үөрэх киэҥ кэскилэ
Саҥа кинигэ буолан
Бу сытар иннибитигэр
Ардыычы аҕыллан.

1949 с.

ПИОНЕР ЫРЫАТА

Үрдүк туйгун сыананы
Үөрэххэр элбэт! —
Үчүгэйтэн атыны
Пионер билбэт.

Эйэ доҕор эҥэрдээх
Биир кэккэ иҕэр,—
Чэгиэн, чэбдик бэйэлээх
Эдэр пионер.

Кэлэр сырдык үйэбит
Кэскилин иҕин
Үөрэ-көтө үүнэбит
Пионер—биҕи.

Ленин—Сталин үөрэҕэр
Иитиллэн иҕэр
Өйдөөх, көрсүө, эйэҕэс
Эдэр пионер.

Ийэ сирин дьолугар
Сүрэҕин биэрэн,
Хорсун, хоодуот дьыалаҕа
Пионер бэлэм!

1949 с.

ИҺИНӘӘҺИТӘ

Эйэ иһин

	стр.
Сталин туһунан ырыа	3
Эйэ күүһэ	5
Туругурдун саҥа Китай	6
Эйэ иһин охсуһуу	9
Көҥүллэрин булбут народтар	10
Үүнэр ыччат ийэтигэр	11
Эйэ ырыата	13
Улуу Октябрь уолаттара	14
Народтар дьоллоро	21
Күн Сталин бастыҥ кандидат	22
Куоласпын биэрэбин	24
Улуу андаҕар	26

Төрөөбүт кыраайым

Төрөөбүт кыраай туһунан ырыа	40
Волга—нуучча үрэҕэ	41

Горняктар ырыалара 44
Якутскай куорат 46
*** (Тачка, тимир, күрдьэх тутан) 47
Рабочай городок 49
Намга 52
*** (Эн биһи сиэттиһэн иһэбит) 55
Үлэ ырыата 56
Сурук 57
Колхоз ыччата 58
Сылгыһыт ырыата 59
Колхозтаахтар марштара 61
Отуу уота 63
Булчут ырыата 64
Үлэ, үөрэх дьиктитэ 65
Студеннар ырыалара 67
*** (Мин хоспоҕум аһаҕас аанынан) 68
***(Чучур-Мураан кэтэҕиттэн) 69
От охсоччу ырыата 70
Уол хайҕаммыт остуоруйата 71
Күһүнгү сарсыарда 73
Арахсыы 75
Өйдөбүл 77

Кэлэр олох дьонноро

Оҕолорбор 78
Детсадка 80
Клумба сибэккитэ 81

Сааскы тойук 82
Чуппуускалар 83
Сэриһит 84
Мин ийэм кэпсээбитэ 85
Лагерь ырыата 86
Хомуур ырыата 88
Биһиги иннибитигэр 89
Пионер ырыата 90

Редактор *А. Г. Абаҕыныскай*
Художник *Ф. Я. Копотилов*
Тех. редактор *К. А. Охлопков*

Бэчээккэ илии баттанна. II/I-1952 с. Тираһа 4000.
Бэчээтинэй лииһэ 3,0. Сакааһын № 61 МЛ 00012

САХА АССР ГОСУДАРСТВЕННАЙ ТИПОГРАФИЯТА
Якутскай к., Ярославскай уул. 32 №-рэ.

Цена 2 р. 50 к.

И. ЧАГЫЛГАН

ПЕСНИ НАШИХ ДНЕЙ

Стихи и поэмы

На якутском языке

ГОСИЗДАТ ЯАССР
Якутск • 1952